

Xavier Mellery, *Chute des dernières Feuilles d'Automne*

© [Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel]

Eugène Laermans, *Un Soir de Grève*

© [Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel]

CHRISTINE BUYLE

Het is dit jaar precies een eeuw geleden dat *La Libre Esthétique* de fakkel overnam van *Le Groupe des XX*. Voor de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België was deze verjaardag de ideale

gelegenheid om een stand van zaken op te maken. "Zal er binnen tien of twintig jaar nog iets overblijven van de pogingen van de heren Ensor, Finch, Toorop, Renoir, Monet, enzovoort?" vroeg Georges Verdavainne zich in 1886 af.

De organisatoren diepten uit de collecties van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België een tweehonderdtal kunstwerken op. Elk van die schilderijen, beeldhouwwerken en tekeningen was destijds te zien op de jaarlijkse Salons van *Les XX* (1883-1893) en *La Libre Esthétique* (1894-1914). Naast kunstwerken toont de tentoonstelling ook documenten, brieven en foto's. Stuk voor stuk werpen deze bronnen een licht op de organisatie van de exposities van de twee belangrijkste Brusselse avant-gardegroepen en op de reactie van het publiek. De affiches die de Salons moesten aankondigen, scheppen een uitgesproken nostalgische sfeer.

Dat men voor de jubileumtentoonstelling enkel put uit de eigen collecties is natuurlijk een stevige restrictie. Ook andere musea en verzamelaars bezitten immers kunstwerken die *Les XX* en *La Libre Esthétique*

voor het eerst aan het publiek voorstelden. Arbitrair is de beperking echter in geen geval. De Salons van de twee vooruitstrevende groepen vonden altijd plaats in de gebouwen van de Koninklijke Musea: eerst in wat nu het Museum voor Oude Kunst heet, later in het huidige Moderne Museum. Bovendien ontstonden beide groeperingen op het Museumplein, in Taverne Guillaume.

HET KOPPELTEKEN MAUS

In 1893 heft *Le Groupe des Vingt* zichzelf op. Ervan overtuigd dat avantgardistische kunstkringen niet te lang mogen bestaan, willen ze hun verval of achteruitgang vermijden en zetten *De Twintig* een punt achter hun tienjarig bestaan. Ogenschijnlijk althans. Aan het roer van de 'nieuwe' kunstgroep - *La Libre Esthétique* - staat namelijk een vertrouwde stuurman. De advocaat Octave Maus is en blijft secretaris. Hij gaat onvermoeibaar door met het organiseren van jaarlijkse avant-gardetentoonstellingen en speurt ijverig naar nieuw talent. In zijn kielzog stapte ook de meeste *Vingtisten* over naar *La Libre Esthétique*.

De formule van de Salons wijzigde wel. Vroeger stelden de (ongeveer) twintig leden van *Les XX* eigen werk en dat van een handvol

genodigden tentoon. Een greep uit de ledenlijst levert ons volgende namen op: James Ensor, Théo van Rysselberghe, Félicien Rops, Anna Boch, Jan Toorop, Henry de Groux, Fernand Khnopff, Henry Van de Velde, Rodin. Tot de genodigden behoren onder meer Cézanne, Gauguin, Van Gogh, Monet, Pissarro, Redon, Renoir, Seurat, Sisley, Toulouse-Lautrec en Whistler. *La Libre Esthétique* gooit het over een andere boeg en telt, met uitzondering van schrijvers, geen kunstenaars onder haar leden. "Om rivaliteit tussen scholen en enggeestigheid van groeperingen te vermijden", heet het. Dat Henry de Groux in 1890 boos ontslag nam uit *Les XX* omdat hij zijn zin niet kreeg, ligt nog vers in het geheugen. Hij wou namelijk onder geen beding zijn werk tentoonstellen op een Salon waar ook Van Goghs Zonnebloemen hingen. De toenmalige kunstkritiek gaf de Groux overschot van gelijk, ten onrechte natuurlijk. Het pleit voor *Les XX* dat het enige werk van Van Gogh dat tijdens zijn leven verkocht werd - *De rode wingerd* - op een tentoonstelling van de Brusselse avant-gardekring werd gekocht door Anna Boch. Ze telde daar toen - in 1890 - 350 frank voor neer.

ECLECTISCH

De jubileumtentoonstelling weerspiegelt de boeiende

verscheidenheid die de Salons van *Les XX* en *La Libre Esthétique* kenmerkten. Beide kunstenaarsgroepen streefden naar vernieuwing, maar pakten niet met een vast omlijnd programma uit. Ze hingen geen uniforme stijl of techniek aan. Félicien Rops - *Vingtist* van het eerste uur - schreef bij de oprichting van *De Twintig*: "Wat mij buitengewoon boeit bij *Les XX* is de afwezigheid van een programma. Een programma is al een regel. Een regel is methodisch. Methode en doctrine zijn verwant met elkaar." De Salons stonden dus in principe open voor elke begaafde vernieuwer.

De tentoonstelling in het Museum voor Oude Kunst biedt dan ook een boeiende staalkaart van de belangrijkste stromingen van rond de eeuwwisseling. Realisme, impressionisme, symbolisme, pointillisme en expressionisme staan en hangen broederlijk naast elkaar. In dezelfde zaal vind je Laermans' grimmige *Stakingsavond* naast het idyllisch-luministische *Koeien bij het oversteken van de Leie* van Claus en de symbolisch geladen schilderijen van Mellery. Waar Laermans zich met werkelijkheidszin buigt over de sociale problematiek van zijn tijd, zwelgt Mellery in het kunsthistorisch verleden. Tegen een tijdloze, gouden of zilveren achtergrond heeft hij het mijmerend over Romeinen, middeleeuwen,

renaissance. Zijn werken gaan dus onvermijdelijk over de dood, terwijl Claus' koeien zinderen van levenslust.

Bij beeldhouwers uit eenzelfde periode vind je dezelfde verscheidenheid. Terwijl je van de classicistische beelden van Du Bois zou likken om je ervan te vergewissen of ze al dan niet van suiker zijn, toont Meunier de plastische schoonheid van vermoeide, gespierde lichamen. Zijn uitgeputte mijnpaard en rustende puddelaars beklijven. De kritieken op de eclecticische avant-gardetentoonstellingen waren uiteraard gemengd. Iedereen vond wel iets om te loven of te verguizen. Mettertijd verstomden de uitgesproken negatieve reacties en genoten de Brusselse kunstkringen steeds meer prestige. Vanaf 1894 kregen hun jaarlijkse Salons zelfs de koning op bezoek.

HET GEMIS

Op de tentoonstellingen van *La Libre Esthétique* schitterden de kubisten en futuristen door hun afwezigheid. Vanaf 1912 genoten deze kunststromingen nochtans een ruime erkenning in avant-gardekringen. Op een Salon dat open stond voor talentrijke vernieuwers, mochten deze strekkingen dus per definitie niet ontbreken. Door futurisme en kubisme in de doofpot te

stoppen, stak Octave Maus zijn afkeer niet onder stoelen of banken. De kunstkritiek reageerde verbijsterd.

De evolutie in de Brusselse avant-gardekring is niet zo vreemd. "De tijd van vechten is voorbij", schrijft Le Soir. "De tegenstanders van het impressionisme kunnen zonder woede de Salon bezoeken. Nu kunnen ze met verstand het schone verkennen en op prijs stellen, van wat de heftige strijd van weleer liet miskennen." De jaarlijkse tentoonstellingen hadden zichzelf overbodig gemaakt. Hun stopzetting is dus niet uitsluitend aan de Eerste Wereldoorlog te wijten.

Les XX en La Libre Esthétique stonden open voor alle kunstvormen. Al in 1893 wijdde de Salon van De Twintig twee volle zalen aan toegepaste kunsten. *La Libre Esthétique* zou dit initiatief verder uitbouwen. Tijdens de tentoonstellingen werden lezingen over literatuur en muziek gehouden. De concerten met werk van onder meer Wagner, d'Indy, Franck, Fauré en Rimski-Korsakov maakten deel uit van het jaarlijkse avant-gardegebeuren.

Les XX - La Libre Esthétique. Honderd jaar later in het Museum voor Oude Kunst, tot 27 februari 1994.